

Het bijgevoegde tekstfragment bevat de kritiek van Anselmus' tijdgenoot Gaunilo, en Anselmus' antwoord op die kritiek. Beantwoord hierover de volgende vragen.

1. Geef in eigen woorden weer wat Gaunilo's kritiek is.
2. Beoordeel deze kritiek. Is ze terecht?
3. Volgens Anselmus werkt het bewijs niet voor Gaunilo's 'verloren eiland'. Waarom niet? Maak ook gebruik van noot 127.
4. Hoe beoordeel je Anselmus' weerwoord?
5. Formulier zelf een kritiekpunt op Anselmus' godsbewijs.

11 Hier vindt men het beroemde voorbeeld van het 'Verloren Eiland' waarmee Gaunilo Anselmus' argumentatie tot het absurde wil voeren. Wanneer iemand ons een verhaal vertelt over een land dat volmaakter is dan om het even welk bestaand land ('le meilleur des mondes possibles'), dan kunnen wij zeker begrijpen wat erover verteld wordt. Welnu, indien men Anselmus' redenering zou toepassen, dan zou men moeten aanvaarden dat dit land ook bestaat. Want, indien het niet werkelijk zou bestaan, dan zou het zeker niet het meest volmaakte eiland zijn. Inderdaad, gelijk welk bestaand land, hoe onvolmaakt overigens ook, zou volmaakter zijn dan dit eiland, indien het louter in gedachte zou bestaan. Deze *reductio in absurdum* van Anselmus' redenering heeft in de traditie veel indruk gemaakt. 'Falstrijke auteurs hebben geprobeerd te verduidelijken waarom dit geen goede weerlegging van Anselmus' argument kan zijn. Het is echter opmerkelijk dat Anselmus er zelf weinig aandacht aan besteedt. Bijzonder vond hij het 'naast de kwestie'. Zie A 111.

12 Zolang men niet kan uitsluiten of het object in het verstand 'waar' of 'vals' is, is ook de bevestiging van het werkelijk bestaan van het object onmogelijk. Welnu, zoals Gaunilo al eerder heeft opgemerkt, kan men een dergelijk onderscheid niet maken wanneer men binnen de orde van het 'denken' of 'begrijpen' blijft. De overgang naar de werkelijkheid is uitgesloten, tenzij er een ander argument gegeven wordt.

6. Neem nu dit voorbeeld:¹¹¹ men vertelt dat er ergens in de oceaan een eiland bestaat dat men het 'verloren eiland' noemt, omdat het moeilijk, of liever onmogelijk is om te vinden wat niet bestaat. Men vertelt erover dat het nog meer dan de Gelukzalige Eilanden gezegend is met een onschatbare overvloed van alle rijkdommen en genoegens en dat het, alhoewel het geen bezitter of bewoner kent, alle andere landen die wel door mensen bewoond zijn helemaal overtreft door die overvloed aan goederen. Welnu, indien iemand mij vertelt dat dit zo is, dan zal ik gemakkelijk begrijpen wat er gezegd wordt, aangezien er niets moeilijks aan is. Veronderstel echter dat hij hieraan toevoeegt, als ware dit een logisch gevolg: U kunt niet langer betwijfelen dat dit eiland, dat volmaakter is dan alle landen, waarlijk ergens in werkelijkheid bestaat, aangezien u ook niet betwijfelt dat het in uw verstand is. En omdat het volmaakter is om niet alleen in het verstand te zijn maar ook in werkelijkheid, daarom moet het noodzakelijkwijze op die manier bestaan [dat wil zeggen zowel in werkelijkheid als in het verstand]. Want indien het niet zou bestaan, dan zou gelijk welk ander land dat werkelijk bestaat volmaakter dan dit eiland zijn, en zo zou dit eiland, waarvan u inziet dat het volmaakter is [dan de andere], niet volmaakter zijn [dan de andere]. Indien nu, zo beweert ik, iemand door die redenering mij ervan zou willen overtuigen dat men niet langer kan betwijfelen dat dit eiland waarlijk bestaat, dan zou ik ofwel geloven dat hij schertst, ofwel zou ik niet weten wie van ons beiden ik als de grootste gek moet beschouwen, mijzelf indien ik met hem instem, of hem indien hij meent dat hij het bestaan van dat eiland met enige zekerheid heeft bewezen. Hij zou immers eerst moeten aantonen dat dit volmaakte eiland in mijn verstand is als een ding dat waarlijk en onbetwijfelbaar bestaat, en absoluut niet als een object dat onwerklijk (vals) of onzeker is.¹¹²

T. Kritiek Gaunilo

¹²⁷ Hier antwoordt Anselmus op het beroemde voorbeeld van het Volmaakte Eiland dat Gaunilo heeft aangevoerd om de absurditeit van zijn Godsbe-

wijs aan te tonen (zie G 6). Anselmus vindt deze vergelijking niet ter zake. Zijn antwoord bestaat in een spottende wedervraag aan Gaunilo zelf gericht. Bijzwaar vond hij deze kritiek zo zwak dat hij het niet de moeite vond hieraan een uitvoerige weerlegging te wijden. Indien mijn argumentatie werkelijk van toepassing zou zijn op het Volmaakte Eiland, dan zou dat eiland inderdaad moeten bestaan. Maar het enige geval waarin de argumentatie geldt is 'IQM'. Een eiland, zelfs het meest volmaakte, is altijd een eindige, beperkte geschapen gestalte en kan dus nooit als 'IQM' beschreven worden. Ik kan hoogstens zeggen dat het volmaakte eiland een 'eiland is waarboven geen (nog) groter eiland gedacht kan worden'. Men kan echter onmogelijk een eiland, zelfs niet het meest volmaakte, denken als 'iets waarboven niets groter gedacht kan worden'. Want dat zou juist de eindige structuur van het eiland ophellen. Vergelijk Bonaventura, *De Mysterioro trinitatis*, qu. 1, art. 1, ad 6.

¹²⁸ Anselmus toont nog eens aan dat het onmogelijk is het niet-bestaan van God te denken, althans indien iemand denkt dat 'God' = 'IQM'. Indien hij dat immers niet het bestaan loochenen van iets dat men niet denkt. Indien hij het wel denkt, dan kan hij evenmin het niet-bestaan van dat wezen denken. Want zodra iemand denkt dat een wezen niet bestaat, moet hij aannemen dat het een begin en een einde heeft en dus eindig is. Maar dan denkt hij niet meer 'IQM', maar iets anders. Bijgevolg moet men besluiten dat men niet zonder contradictie kan denken dat 'IQM' niet bestaat.

A

III. Maar, zo beweert u, deze redenering is net alsof iemand zou beweren dat men daarom niet kan twijfelen aan het werkelijk bestaan van een eiland in de oceaan (een eiland dat door zijn vruchtbaarheid alle andere landen overtreft en dat, omdat het zo moeilijk, of liever onmogelijk te vinden is wat niet bestaat, het Verloren Eiland wordt genoemd) omdat het gemakkelijk te begrijpen is wanneer het in woorden beschreven is. Wel, hierop antwoord ik met vol vertrouwen: indien iemand voor mij iets vindt – behalve 'datgene waarboven niets groter gedacht kan worden' – om het even of het in werkelijkheid of slechts in gedachte bestaat, waarop de redenering van mijn argument toegepast zou kunnen worden, dan zal ik dat Verloren Eiland vinden en het hem geven om het nooit meer te verliezen. ¹²⁷

B

Het lijkt echter nu al duidelijk dat 'datgene waarboven niets

groter gedacht kan worden' niet gedacht kan worden als niet bestaande, aangezien het bestaat met zo'n zekere grond van waarheid. Want anders [d.i. indien het wel als niet bestaande gedacht kan worden] zou het helemaal niet bestaan. Veronderstel nog dat iemand zegt dat hij denkt dat dit wezen niet bestaat, dan antwoord ik: ¹²⁸ wanneer hij dat denkt, dan denkt hij ofwel iets 'waarboven niets groter gedacht kan worden' ofwel denkt hij het niet. Indien hij het niet denkt, dan denkt hij niet dat wat hij niet denkt niet bestaat. Indien hij het wel denkt, dan denkt hij zeker iets waarvan men niet kan denken dat het niet bestaat. Indien men immers kon denken dat het niet bestaat, dan zou men kunnen denken dat het een begin en een einde heeft. Maar dat is onmogelijk. Wie dus dat denkt, denkt iets waarvan men niet kan denken dat het niet bestaat. Welnu, wie zoiets denkt, denkt niet dat het niet bestaat. Anders zou hij iets denken dat niet gedacht kan worden. Bijgevolg kan 'datgene waarboven niets groter gedacht kan worden' niet gedacht worden niet te bestaan.